



רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף ח'

(א) והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא- יש לע', למה באמת חשיב כל ישראל מושבע ועומד מהר סיני, הרי מי שלא הי' בהר סיני לכאור' לא נשבע, וא"כ לכאור' אינו מושבע ועומד. וע' ברמב"ן במשפט החרם, שכ' דשייך לנדרים לחול עליהם ועל זרעם ב"קבלת רבים", "כדאשכחן בקבלת התורה", ולדבריו שפיר מובן איך שייך השבועה גם על מי שלא הי' שם. וע"ע בעקידת יצחק (ריש פ' נצבים) שג"כ הק' איך חל השבועה על דורות הבאים, אולם נקט לדבר פשוט שאין שייך לאבות לקבל שבועה בעד זרעם. והביא מה שאומרים דכל הנשמות היו בסיני, אבל הק' ע"ז דלכאור' אין המצוות חלין אלא על גוף, וא"כ איך יקבל הנשמה שבועה על עצמו בלא שותפות של הגוף. וע"ש מש"כ באריכות ליישב איך באמת חלה השבועה.

(ב) הא קמ"ל דשרי לי' לאיניש לזרוזי נפשי- נח' הראשונים אם שבועה זו חלה או לא. שי' הר"ן הוא דנהי דמושבע ועומד הוא, אולם זהו רק לענין שאינו חייב קרבן, אבל לענין כל יחל שפיר חלה. וע"ז בא ר' גידל לחדש, דאף בדברך כלל אמרי' דכשרים אינן נשבעין, מ"מ אם לישבע כדי לקיים מצוה, אז אפי' כשרים נשבעין, שהרי מצינו דאף דוד המלך עשה כן (וע' בשיעורי ר' שמואל [ל"ה] שכ' דאף דס"ל להר"ן דחלה שבועה על שבועה לענין איסור, אולם זהו רק אם נשבע לעשות מצוה, אבל אם נשבע שלא לאכול דבר שהוא אסור לו, אז אמרי' דאין איסור חל על איסור, ולכן אינו חל כלל). אולם ע' ברמב"ן על התורה (ריש פ' מטות, ל', ג', ציינו הגלה"ש כאן) שכ' "ואפי' בקיום מצות עשה אינן חלות, שאילו נשבע לקיים את המצוה ולא קיים, אינו מתחייב בה משום שבועה ולא מלקות ולא קרבן". ויש לע', בשלמא לשי' הר"ן, דהשבועה חלה, א"כ א"ש מה שר' גידל בא לחדש, דאע"ג בדברך כלל אין לאדם לנדור, מ"מ כדי לזרז עצמו לקיים מצוה, שפיר יכול לכתחלה לישבע. אבל לפי הרמב"ן, דאין השבועה חלה, א"כ הא לא עשה כלום, ומהו החידוש שיכול לישבע. וכ' הפ"י הרא"ש ותוס' דהחידוש הוא דאי"ז חשיב הזכרת שם שמים לבטלה [ולכאור' מבואר דס"ל כהרמב"ן, וכן משמע מלשונם, דסתמו ולא חילקו בין קרבן לחלות השבועה], הואיל ועשה כן לזרוזי נפשי. וע"ע בריטב"א, שכ' "ולא הויא שבועת שוא". וע' במלואים להריטב"א (הוצאת מה"ק, סי' י"ג, אות ב'), שכ' דשאר ראשונים ס"ל דאי"ז חידוש דאי"ז שבועת שוא, דס"ל דכל שיש איזה תכלית בהשבועה, אי"ז חשיב שבועת שוא. אבל הריטב"א ס"ל בכמה דוכתי דכל שבועה שלא חלה הוי שבועת שוא, וקמ"ל ר' גידל דחידש לן קרא דאם נשבע כדי לזרז עצמו לקיים את המצוה, אי"ז שבועת שוא.

(ג) דשרי לי' לאיניש לזרוזי נפשי- יש לע', בשלמא לשי' הר"ן הנ"ל, דס"ל דהשבועה חלה לענין כל יחל, שפיר מובן מהו הזריזות, שהרי אינו רוצה לעבור בבל יחל. אבל לפי השיטות דהשבועה לא חלה כלל, א"כ איך הוי זריזו ע"י השבועה. וע' בקצות (ע"ג, ה'), שכ' להוכיח מחמת קו' זו דס"ל להרמב"ן דרק ממלקות נתמעט, אבל שפיר אי' איסור בדבר, וא"כ שפיר הוי זריזות. והק' האפיקי ים, (א', ל"ו, א', ד'), מנין להרמב"ן איסור זו, הרי מקור דברי הרמב"ן הוא מהא דדרשי' דלא יחל דברו, אבל מיחל הוא לחפצי שמים, וא"כ נמצא שאינו עובר על לאו דכל יחל, וא"כ איזה איסור איכא. עוד כ' להוכיח מהראשונים שהבאנו לעיל (רא"ש ותוס') דכ' דחידוש של ר' גידל הוא דאינו חשיב הזכרת שם שמים לבטלה, דע"כ ס"ל דאין השבועה חלה בכלל, אף לענין איסור, דאל"כ, אי"ז חידוש דלא הוי שם שמים לבטלה. ולגבי קו' הקצות, ע' בתוס' רי"ד שכ' "אלא הוא מתכוין לזרז עצמו במצוה, שאם לא יקיים שבועתו, נמצא שהוציא שם שמים לבטלה, והוא ענוש בכך וחייב נידוי" [וק, הרי לכאור' מה שלא חשיב הוצאת ש"ש לבטלה, היינו משום שהי' לו איזה תכלית בדבורו, וכיון דבשעת דבורו הי' רוצה לזרז עצמו, א"כ איך נעשה למפרע להוצאת ש"ש לבטלה ע"י הא דלמעשה עבר על שבועתו, וצ"ע בזה].

וע"ע במאירי שכ' "וכן כשהוא מקיימה לא עבר כלל, הא אם לא קיימה עבר על שבועת שוא שזרונה במלקות, ושגגתה בלא כלום". וע' בקהלות יעקב (י') שכ' ששי' המאירי הוא דעצם אין השבועה חלה כלל, וכשי' הרמב"ן הנ"ל, וחידוש של ר' גידל הוא דאינו שבועת שוא, וכשי' הריטב"א, אלא דס"ל דאם למעשה עבר על שבועתו, הוי שבועת שוא. והעיר הקה"י, מ"מ, אם שבועת שוא היא משום דלא חלה, א"כ מה לי דקיים שבועתו או לא, ואם חלה, למה הוי שוא. וביאר דס"ל להמאירי דגדר של שבועת שוא הוא מה שנשבע לחנם. וא"כ, כשנשבע לקיים המצוה, ולא חלה השבועה, לכאור' הו"ל שבועת חנם, אבל אם נמצא דשבועתו יצא לאיזה תועלת, א"כ נמצא שלא הי' לחנם, ושפיר לא הוי שבועת שוא [ואולי יש לכאור' דברי התור"ד כן ג"כ, דהוי הזכרת שם שמים לבטלה כל זמן שלא בא לתועלת למעשה, ועדיין צ"ע בכל זה, הרי אם למעשה הועיל השבועה באופן שנזדרז מזה, אלא דלמעשה לא הי' מספיק ועבר ולא קיים שבועתו, האם זה נחשב שהי' לו איזה תועלת מזה, וצ"ע].

(ד) נדר גדול נדר וכו'- נח' הראשונים בביאור דברי הגמ' כאן. הר"ן כ' דנדר היינו שבועה, שהרי אין שייך לומר דנדר הוא, שהרי אין נדר אלא באיסור חפצא, וכאן הא מיירי באומר אעשה דבר, ואין שייך בזה לשון נדר, אלא כוונת הגמ' באמת לשבועה הוא. וכ"כ תוס' בפ"י הראשון, וכ' דקמ"ל שיש יד לשבועה (ובזה דלא כהר"ן דכ' דאמר לשון שבועה בפירוש [ואולי זה תלוי במה שנח' הראשונים לעיל (ב): באם נדר בלשון שבועה מהני בתורת יד או לא]). וכ' תוס' בפ"י ב' (וכ"כ בפ"י הרא"ש) דהוי נדר כמו נדרי צדקה. וע' בשו"ת מהרי"ט (ב', כ"ח) דנקט דבאמת אי"ז נדר כלל, ואי"צ שאלת חכם, שהרי אין שייך נדר אלא

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

באיסור חפצא, אלא הוי דומה להא דבפיך זו צדקה, ע"ש בגדר הדברים. **ובשי' הר"ן** שהי' צריך לדחוק שהוא שבועה, ולא הי' נח"ל לפרש דהוי כמו נדרי צדקה והקדש, כ' **בחי' ר' ראובן** (ז') דלכא' משמע דס"ל להר"ן דאין שייך שיהי' חל נדר על העשיי', ואפי' על עשיית מצוה. ומה דאי' מושג של נדרי צדקה, היינו משום דהדין צדקה חל על הממון, אבל באמת אין כאן נדר כלל. ומש"ה ס"ל להר"ן לעיל (ז). דלענין ספק ממון עניים דסוגיין הוי ספק ממוןא לקולא, דבאמת אין כאן נדר אלא ספק על הממון בלבד. אולם העיר ר' ראובן מלקמן בסוגיין, באומר נשכס ונשנה דעליו להשכים תחלה, דכ' הר"ן דבקבלה בעלמא סגי לדבר מצוה, דומיא דהא דאמרי' בפיך זו צדקה, וא"כ לכא' משמע דקבלה זו הוי חיוב דאורייתא כמו צדקה, ולכא' דברי הר"ן סותרים זא"ז. וכ' ר' ראובן לחדש דמה שיכול לחייב עצמו במצות צדקה, אי"ז מטעם נדר, אלא דבכל מצוה ומצוה יכול אדם לחייב עצמו ע"י דבורו יותר מהשיעור הפחות שחייב בלא"ה, וכשם דבמצות צדקה יכול לחייב עצמו, כן במצות ת"ת יכול לחייב עצמו, וזה נלמד מקרא דבפיך זו צדקה (משא"כ בנשבעין לקיים את המצוה, דזה ע"כ אינו מטעם נדר, שהרי אין נדרו אלא לקיים מה שהוא כבר מחויב לעשות).

(ה) **והלא מושבע ועומד הוא- פי' הר"ן**, אע"ג דאדם חייב ללמוד תמיד יום ולילה כפי כוחו, מ"מ כיון דדין זה אתיא רק מכח דרשא, שיהא דברי תורה מחודדים בפיך, ממילא שפיר יכול השבועה לחול עליו. והק' **הרש"ש**, מה הק' הגמ', האם מושבע ועומד מהר סיני ללמד פרק זו או מס' זו, וא"כ למה לא יחול שבועתו. וכ' דבאמת מצא **בריטב"א** ו**בנמוקי יוסף** שביארו דזהו באמת מה שתי' הגמ' דאי פטר נפשי' וכו', דהיינו, שלא הי' חיובו ללמוד מס' זו דוקא, ולכן שפיר חלה השבועה. אולם ע' **בשיעורי ר' שמואל** (מ"ד) שהעיר דכיון דהריטב"א עצמו פי' הסוגיא דמירי בנדרי מצוה, ולא בשבועה, א"כ, כיון שאין מצוה ללמוד פרק זה יותר מפרק זה, א"כ לכא' כלפי זה לא הוי נדרי מצוה, וא"כ למה חל כלפי זה. וכ' להוכיח מזה דס"ל להריטב"א דכל זמן שנודר לעשות מצוה באיזה אופן, חל נדר לעשותו באופן זה, ואינו יכול לשנות (ולמשל, אם נודר ליתן צדקה לראובן, אינו יכול ליתנה לשמעון), וע"ע שם מש"כ להק' ע"ז. **וע"ע בשלמי נדרים** דכ' ליישב קו' הרש"ש, דכיון דסכ"ס קיים מצות לימוד התורה ע"י לימוד פרק זה, א"כ שפיר חשיב מושבע ועומד, ואין השבועה חלה עליו, ועדיין צ"ע בזה.

(ו) **דאי בעי פטר נפשי' בק"ש שחרית וערבית- כ' הר"ן** דזה לאו דוקא, דחייב אדם ללמוד יום ולילה כפי כוחו, אלא כוונת הגמ' כלפי שבועה, וכנ"ל. וע' **בריטב"א** שכ' דמה דפטור מהא דוהגית בו יומם ולילה (ולא כ' משום ונשנתם כדברי הר"ן), היינו בדלא אפשר לו טפי, שהרי צריך להשתדל בפרנסתו קצת, הא בלא"ה לא מיפטר. ולא ביאר הריטב"א איך חל השבועה, ומשמע דחל באופן שנשבע ללמוד באופן שיחול השבועה אף באופן שהי' פטור ממצות לימוד, אלא עכשיו צריך ללמוד אז אא"כ הוא מצב של פקו"נ (וע' **בשיעורי ר' שמואל** [מ"ד] שפי' דברי הגמ' כן [ולכא' משמע דאין השבועה חלה כלל אלא כלפי אופנים אלו, אבל על הזמנים שבלא"ה הי' חייב ללמוד, אין השבועה חלה, שהרי מושבע ועומד מהר סיני הוא]). וע"ע **בפי' הרא"ש** שכ' "דלא הוי חובה אלא רשות", ואין ברור כוונתו בזה, האם כוונתו דהוי רשות ממש, ודלא כהראשונים הנ"ל, או דלמא כוונתו לא' מדברי הראשונים הנ"ל, רצ"ע.

(ז) **ויהיב שלמא לבי' י' עד דמקלעי לי' עשרה דגמרי הלכתא- פי' הר"ן**, דע"י מה שיהיב שלמא לבי' י', יגינו עליו מיסורין עד דמקלעי לי' עשרה שיתירו לו. וע' **ברשב"א** שהביא עוד ב' פשטים, או כשמחזירין לו עשרה שלום הותר נדויו (וכ"כ **המפרש**), דהיינו דכשנמצא שעשרה דגמרי הלכתא משיבין לו שלום, יהי' הותר נדויו (וע' **בתוס'** מה שהק' ע"ז), או דיהיב שלמא אורחא דמלתא נקט, וה"ק, יצא לפרשת דרכים ויעמוד שם תמיד עד שמאסף י' דתנו הלכתא ויתירו לו את נדויו, אולם כ' דאינו מחוור, דהא אינו נראה שמיאין לו עצה איך לאסוף י' דתנו הלכתא.

(ח) **ידע מאן שמת' מהו למישרי לי'- הק' השלמי נדרים**, למה לא השיב לו דא"א לחלוט בלא דברים בטלים, וא"כ מה שהי' הוא המנדה הי' מהדברים בטלים. ותי' ע"פ מש"כ **החתם סופר** (יו"ד רכ"ב) דאין אומרים כן אלא בענין בפנ"ע, דאין צריכים זה לזה, כמו מה ששוב התירוהו, אבל בדבר א', לומר דבאמת נדוהו, אבל הדברים בטלים הי' שזה הי' המנדה, אין לחלק דבר א' לשנים.

(ט) **כשם שא"א לבר בלא תבן וכו'- כ' הר"ן** להסתפק אם מי שנדוהו בחלוט צריך לנהוג כל דיני מנודה. וע' **בשיעורי ר' שמואל** (ג"ג) שכ' דאם יהי' צריך לנהוג כל דיני מנודה, א"כ איך הותר להו להני עשרה דלעיל למיהב לי' שלמא. ובשלמא הני דמתירין לו, זהו גופא הדין דמתירין לו, אבל נתינת שלום דהנו דמגינים לו מאיסור, מהו ההיתר להם ליתן לו שלום. ותי' דענין הגנת יסורין הוא כמו היתר נידוי במקצת, וא"כ שפיר מותר ליתן לו שלום. **עוד** כ' הר"ן בשם **השו"ת הרשב"א** דאם נדר בחלוט, צריך לנהוג איסור. ותמה ר' שמואל שם, הרי לא נדר, ומה לי דנדר בחלומו. ותי' דצ"ל דס"ל להרשב"א דיש לו לחוש דבזה מראין לו שמן השמים מדירין אותו, ושייך שידירו לו מן השמים, כמו שמצינו בשמשון, שמן השמים המלאך הזירו וחיילא נזירותו, ואפשר דכמו כן בנדר מהני, וצריך התרה לנדרו.

(י) **בעל מהו שיעשה שליח בחרטת אשתו- נח' הראשונים** בביאור שאלת הגמ', הר"ן הביא בשם **הרמב"ם** דלשאר אינשי פשוט דלא מהני שליחות, והשאלה הוא רק לענין אשתו, שהרי אשתו כגופו. אבל בשם **תוס'** הביא להיפוך, דלשאר אינשי פשוט דמהני, משום דשלוחו של אדם כמותו, וכל השאלה הוא רק לענין אשתו, דחיישינן שמא אשתו באמת אינה מתחרטת כ"כ, אלא שהוא אומר שהיא מתחרטת משם שאינו נח"ל בנדריה. ולכא' שי' הרמב"ם צ"ב, למה באמת לא מהני שליחות כאן כמו שמהני בכל התורה כולה. וכ' **הקנן אורה** שאין לומר שהוא משום דדומה לדין, ובדין צריך לעמוד בעצמו בפני הדיין, שהרי באמת אינו דומה לדין, דהא מתירין אפי' בלילה. וע' **ברדב"ז** (על הרמב"ם, שבועות ר', ד') שכ' דמה דלא מהני שליח להיתר נדרים, היינו משום דלא שייך לחקור בכה"ג, ולכן אפי' בכתב לא מהני (אבל צע"ק, דא"כ מה עדיף אשתו לענין זה). אולם ע' **בשו"ת ריב"ש** (סוף סי' ש"ע) דכ' דאפי' אם ע"י שליח לא מהני, מ"מ ע"י כתב מהני, וא"כ מוכח דס"ל דאין הטעם משום חקירה. **וע' במהרצ"ח** שכ' דס"ל להרמב"ם דלא מהני ע"י שליח משום דמילי לא מימסרין לשליח. וע' **בשיעורי ר' שמואל** (ג"ה), שביאר דגזה"כ הוא דיכול להתיר נדרו ע"י חרטה, והגזה"כ

הוא דהמתחרט עצמו צריך לבוא לב"ד להראות חרטה שלו, וע"ז דן הגמ' דאולי לענין זה בעל עדיף, משום דאשתו כגופו.

(א) **וזרחה לכם יראי שמי וכו'** - פי' המהרש"א, דכיון דשמו יתעלה הוא קיום העולם, א"כ כמו דהבורא ברא עולם הזה ע"י ה"א ועולם הבא ע"י יו"ד, א"כ ממילא מי שירא להזכיר שמו לבטלה, הוא קיים הנהגת העולם בתנועת הגלגלים, ושפיר (מדה כנגד מדה) הוי השמש לו לרפואה.